

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусев В. І. Західна філософія нового часу. XVII – XVIII ст.: Підручник. 2-ге вид.. К.: Либідь, 2000. 368 с.
2. Рассел Бертран. Історія західної філософії. К., 1995. С. 498-563.
3. Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. Історія політичної думки. К., 1997. С. 460-480.
4. Татаркевич В. Історія філософії. В 3 т. Т. 2. Львів : Свічадо, 1999. С. 120 – 129.

*Павлюк Дмитро
Науковий керівник – доц. Поперечна Галина*

ВОЛЯ ЯК ЧИННИК ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ В ТВОРЧОСТІ А. ШОПЕНГАУЕРА

Артур Шопенгауер, син данцигського банкіра і вельми відомої в Німеччині письменниці Йоганни Шопенгауер, народився в 1788 р., виховувався на філософських факультетах Геттінгена (1809 – 1811) і Берліна (1811 – 1813), де з 1819 р. виконував обов'язки приват-доцента. У 1831 році відмовився від будь-яких спроб викладацької діяльності та провів решту життя у Франкфурті-на-Майні, де й помер у 1860 році. Світогляд А. Шопенгауера формувався під впливом Шульце, філософії І. Канта, Й. Фіхте, Платона, та буддизму. Від першого мислителя перейняв скептицизм, від Канта поняття «речі в собі», від Платона і Фіхте – теорію ідей та волі, від буддизму – песимізм і зречення від життя. Запозичені ідеї він зумів переосмислити у цілком оригінальне вчення, яке стало вельми популярним у середині XIX ст. і цілком відповідало духовним запитам тієї епохи. Твір, що зробив А. Шопенгауера відомим – «Світ як воля і уявлення», є водночас і назвою, і основним положенням його філософії.

У А. Шопенгауера ми зустрічаємо різні волі: так земля має волю обертання, а магніт – волю притягування тощо. Воля виступає як внутрішня сутність загальних світових явищ і процесів земного та космічного походження. Він пише, «що і та сила, яка рухає і живить рослину, і та сила, що утворює кристал, і та, що спрямовує магніт на північ...і, нарешті, як тяжіння, що тягне камінь до землі та землю до сонця ... називається волею» [1, с. 243]. Згідно філософа, весь Всесвіт наділений волею; воля розглядається з позиції глобальних процесів: вона притягує, і відштовхує, змушує ставати, рости, цвісти та гинути; кожна сила – це прояв волі, все те, що відбувається під сонцем, що має силу дії. Таким чином, воля, за А. Шопенгауером, є основою існування та прояву речей світу; весь Всесвіт наділений специфічною волею. Світ, вся природа – це явище та здійснення волі до життя, до того ж у таких умовах, коли всяка жива істота вступає у боротьбу за своє існування. А чим в такому випадку виступає світ для людини? З одного боку – це природне середовище, в якому вона живе, з іншого – це соціальний світ, в якому вона спілкується, трудиться, створюючи і відтворюючи свою «другу природу». І той, і інший характеризується боротьбою, суєтою, втратами, стражданнями, боротьбою за виживання. Тоді хто така людина і в чому суть її життя? За А. Шопенгауером, світова, трансцендентна воля позбавлена свідомої цілі. Це означає, що і людське життя не може мати чітко визначеної мети, а є непередбачуваним. Воля дана людині, щоб відчувати страждання та вести боротьбу проти всіх за своє існування.

Людина як соціальна істота потребує багато чого необхідного для свого існування, вже в цьому є об'єктивний та реальний прояв її егоїзму. Без егоїзму не буває людини. Оскільки людина живе, спілкується, працює в суспільстві, то вся соціальна дійсність з необхідністю сповнюється егоїзмом. Егоїзм – це прояв життя істоти, декларація про її визнання. Живий соціальний егоїзм, як важлива складова людини, без якого суспільство не може існувати. Егоїзм у А. Шопенгауера витісняє всі інші якості людини, займає всю повноту людського існування, становить незмінну межу і властивість характеру людини. Подолання егоїзму – це відмова від волі до життя, шлях до смерті. У своїй праці «Світ як воля та уявлення» філософ наголошує: «у серці кожного дійсно сидить дикий звір, який чекає лише на випадки, щоб розійтись і лютувати в намірі заподіяти іншим біль або знищити їх, якщо вони стають йому впоперек дороги» [2, с. 226]. Значить, сутнісна риса людини – егоїзм – спонукає її здійснювати вчинки, виходячи з найпершої та головної цінності – власного Я. Для А. Шопенгауера егоїзм схожий до вірусу, який не бачить нікого, крім свого «я». Поширення егоїзму в XIX ст. пов'язано з розвитком капіталістичної моделі в країнах Європи. Ринкова система пропагує нерівність інтересів, породжуючи індивідуалізм. Це можна пояснити концепцією Кальвіна про покликання людей до певної професії, в тому числі торгівлі, оскільки ніяке діло не буде зневажене, або недоцінене, якщо воно є покликанням, воно є цінним для Бога [3, с. 104]. Відтак, А. Шопенгауер підіймає вкрай актуальну для західноєвропейської культури проблему. Констатуючи факт тотального поширення егоїзму, він водночас шукає способи, завдяки яким можна обмежити його вплив. Кожна людина має можливість бути здоровою, моральною та діяльною людиною. У зв'язку з цим він приходить до висновку про роль самовиховання і самовдосконалення. І те, й інше вимагають зусиль та постійної вольової напруги, проте, приводять людину не лише до оздоровлення, але і допомагають їй призупинити сліпі пориви волі. У цьому випадку є очевидним вплив буддизму з його самозреченням від світу та практикою самовдосконалення.

Людина – це природна та соціальна істота, відтак вона несе в собі не тільки ознаки суспільства, але в її особі також і природа пізнає сама себе. Вона, за А. Шопенгауером, є найдосконалішою об'єктивацією волі і з усіх істот найбільше жадає задоволення своїх численних потреб. Нестача реалізації потреб зводиться до страждань, що ще більше викликає егоїстичне начало в людині.

Страждання окремої людини викликає прагнення розділити його з іншим. Так виникає співстраждання. Співстраждання філософ визнає основою моралі. У ньому особистість долає свій егоїзм, проникається співчуттям до внутрішнього стану іншого «я». Проймаючись духовним світом іншого Я, людина переживає реальне буття. Однак виникає запитання: оскільки співстраждання має бути пов'язане з діями та діяльністю людини, то чи кожен суб'єкт

здатен на співчуття і дієву допомогу іншим? У цьому випадку А. Шопенгауер визнає, що незадоволеність життям глушить співстраждання людини, і що воно витісняється її неприборканим егоїзмом.

Діяльна воля людини нерозривно пов'язана з матеріальними та духовними потребами, які створюються у виробничій сфері людей. Єдність волі та діяльності характеризують екзистенцію людини. Людина, наділена волею, проявляється у межах пізної свободи. Свобода волі передбачає вибір мети, засобів та способів діяльності. Цим воля людини відрізняється від світової волі. Можна сказати, що в нелюдському світі немає волі, тому що в ньому відсутня діяльна, цілеспрямована, конструктивна свідомість.

Таким чином, з одного боку людина, за А. Шопенгауером, егоїстична істота, позаяк її воля – це сліпе, безцільне начало світу, нездатне до самоаналізу, морального розвитку. Але з іншого боку, вона є істотою, воля якої спрямована на пізнання та перетворення світу та яка здатна захистити цей світ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кальвін І. Інституція або Навчання християнської релігії / Пер. с голл. Ю. Шульга, – Данвуди, Джорджія.: Ukrainian Evangelical Alliance of North America, 1986. 238 с.с.
2. Рассел, Бертран. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П.Тарашука, – К.: Основи, 1995. - 759 с.
3. Шопенгауер А. Афоризмы и максимы / Авт. Передмова Ю. В. Перов. Л.: видав. Ленінградського університету, 1990. 288
4. Шопенгауер А. Мир как Воля и Представление. Афоризмы і максимы. Новые афоризмы А. Шопенгауер / Пер. с нім. М.: Современный литератор, 1999. 1408с.

*Дідик Ярослав
Науковий керівник – доц. Петришин Галина*

СЕПАРАТИЗМ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ: МНОЖИННІСТЬ ПРОЯВІВ

У сучасному світі сепаратизм є однією з нагальних проблем, яка широко обговорюється в наукових колах. Посилення сепаратистських настроїв у регіонах з вираженою культурною ідентичністю та загострення міжетнічних відносин становить загрозу суверенітету і сталому розвитку багатоетнічних держав світу. Особливий інтерес у цьому контексті викликає поживлення сепаратистських рухів у Західній Європі, що мають різне ідеологічне підґрунтя та цілі, форми проявів та наслідки. Тому порівняльне дослідження сепаратистських рухів та їх практики з метою виділення їх особливостей і типології є актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сепаратизму у вітчизняній науковій думці розглядаються здебільшого крізь призму аналізу причин сепаратистських настроїв у світі та протидії їх проявам на міжнародній арені, загроз регіонального сепаратизму в сучасній Україні і його ризиків для національної безпеки України. Щодо останніх вітчизняних публікацій виділимо праці О. Балацької, М. Басараб, Т. Костак, В. С. Наконечного, О. О. Резнікової, І. В. Співак, О. В. Шаран та ін. З поміж зарубіжних досліджень особливу увагу